

»MARKO SKAČE PO ZELENOJ TRATI«

Zmaga Kumer (Ljubljana)

Spominu Franceta Cigana (1908—1971), prekmurskega rojaka in zbiralca ljudskih pesmi.

Malo je prekmurskih pesmi, ki bi bile po Slovenskem tako splošno znane, kot je prav tale. Širila se je tudi s pomočjo šole, čeprav je vse prej kot otroška. Domačini po Dólinsem v Prekmurju jo imajo za nekakšno svojo himno (baje jih sosedje prav zaradi nje imenujejo »Marke«), folklorna skupina iz Beltinec jo poje za ples, v Štrekljevi zbirki je uvrščena med svatovske pesmi in Marolt jo je označil za »staro svadbeno kolo«.¹ Med poznavalci prekmurskega ljudskega izročila so mnenja o tej pesmi nasprotujoča. Že zato more zamikati raziskovalca, da jo vzame v pretres. Sicer pa tudi sâmo besedilo, melodija in vloga te pesmi zastavljajo zanimiva vprašanja, ki terjajo odgovor.

Najstarejši zapis besedila pesmi z začetkom *Marko skače po zelenoj trati* je iz 30. let prejšnjega stoletja. Objavil ga je Vraz v svoji zbirki »Narodne pesni ilirske« I (Zagreb 1839) na str. 196. Kot zapisovalca navaja v kazalu Matijo Preloga, zato je besedilo verjetno iz okolice Radgone, morda iz Hrastja, kjer je bil Prelog doma,² ne pa iz Cerovca, kot navaja Štrekelj, ki je besedilo natisnil po prepisu iz Vrazove zapuščine (zv. XIX. N. 46, ms. 481 v NUK).³ Prvo vrstico besedila in melodijo najdemo tudi v 2. snopiču Kocijančičeve zbirke »Slovenske narodne pesmi« kot del venčka na str. 13. Zbirka je sicer nedatirana, po Simoniču pa je izšla 1877. leta. Kocijančič kraja zapisa ne navaja. V Prekmurju je pesem prvi zapisal Števan Kùhar. Zapis je objavil leta 1913 v nedatirani anonimni knjižici »Narodne Pesmi

¹ Gl. programsko knjižico za festival ob kongresu IFMC (International Folk Music Council) v Opatiji 1951 »Pjesme, plesovi i obiçaji naroda Jugoslavije«, str. 58 in ne esej »O glasbeni folklori Slovenije«, kot netočno navaja Dravec v svoji zbirki v opombi k tej pesmi.

² SBL s. v. Matija Prelog.

³ Gl. Š 5443 (= K. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, I—IV, Ljubljana 1895—1923).

Vogrskih Slovincov« I. snopič, str. 8. V predgovoru pravi, da je pesmi zapisoval v Dokležovju in Bratoncih. Kje jo je pozneje dobil Fr. Kirmovec, ne vemo, saj je svojo priredbo, natisnjeno leta 1921 v »Pevčevi pesmarici I« (št. 32) označil le kot »prekmursko«. Naslednji izvirni zapis je bil objavljen šele čez dobrih 30 let v zbirki D. Gruma »Narodne pesmi iz Prekmurja« I (Murska Sobota, 1953, št. 12). Melodijo je zapisal Grum sam, besedilo pa V. Šiftar, oba v Adrijancih na Goričkem. V Beltincih na Dólskem je pesem zapisal J. Dravec leta 1949, v Žižkih leta 1952 (gl. J. Dravec, Glasbena folklor Prekmurja. Ljubljana 1957, št. 64/145 in 65/134). Zvočne posnetke iz kasnejšega časa hrani arhiv GNI (= Glasbeno narodopisni institut) v Ljubljani. Njegovi sodelavci so pesem dobili v Beltincih in Lipi na Dólskem, v Šalovcih na Goričkem in v porabskih vaseh Gor. Senik, Števanovci, Andovci, Sakalovci, Otkovci, Slovenska ves in Dolnji Senik.⁴

Brez navedbe kraja, vendar ne brez dokumentarne vrednosti je zapis besedila v knjižici prekmurskih pesmi »Spomini mladosti« (str. 52), ki jo je leta 1961 izdala Gizella Hozian v Chicagu. Pesmi so ji zapeli ali zapisali njeni prekmurski rojaki, izseljenci v ZDA in v Kanadi.

Razen v šolsko pesmarico C. Preglja, Nageljčki (II. del., Ljubljana 1929, str. 56) je bila pesem sprejeta tudi v razne poljudne izdaje, bodisi v matični Sloveniji ali v zamejstvu. Tako jo vsebuje npr. »Slovenska pesmarica«, »zbirka najpriljubljenejših narodnih in umetnih slovenskih pesmi«, ki je izšla v Celju 1928. leta (gl. str. 70)⁵, zbirka zborovskih priredb »Barčica«, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba v Gorici leta 1944 (str. 59) ali pa zbirka pesemskih besedil »Naša pesem«, objavljena v Celovcu leta 1962 (str. 39), da omenimo samo nekatere.

Besedilo pesmi se je v 140 letih, kolikor je minilo od prvega zapisa do danes, le malo spremenilo. Celo med najnovejšimi posnetki so nekateri skoraj enako dolgi in vsebinsko enako popolni kot najstarejši.⁶ Za primer lahko navedemo kar besedilo enega beltinskih primerov, posnetek iz leta 1955 (GNI M 4/20.120):

1. Marko skače po zelenoj trati.⁷
2. V rokaj nosi seden žuti zlati.
3. To^a de njemi za devojko dati.
4. Pijte, jejte, mojga bratca konji!

⁴ Gl. v arhivu sgn. M 4/20.120, 4/20.113, 5/20.158, 26/22.014, 26/22.025; primeri iz Porabja, posneti 1970/71, še niso inventarizirani.

⁵ Torej je morala biti že takrat splošno znana in se širiti po trenutno neugotovljivih potih, saj se npr. Pregljev napev ne ujema z nobenim dotlej objavljenim, marveč z Dravčevim iz Žižkov.

⁶ K temu je najbrž pripomogla Küharjeva knjižica, saj smo jo našli tudi v Porabju in so pevci brali iz nje mnoga besedila pesmi, ki so nam jih peli.

⁷ Besedilo je tu objavljeno ne glede na obliko péte kitice, torej brez ponavljanj. O obliki in melodiji gl. spodaj.

5. Zdaj mo išli daleč po devojko.
6. Preč deveti, preč deseti mostov.
7. Tam jo vidim, folaše pomečče.
8. Zlatim perom, z belimi rokami.
9. Njoj na glavi pantliki pletajo.
10. Njoj na prsaj žviglice žveglaajo.
11. Njoj na rokaj prstani svetlijo.
12. Dajte mi jo, draga moja mati!
13. Ne dam ti jo, kurve sin bradati!
14. Raj jo hočem v škrinjo zaklepati!
15. Naj jo jejo miši no podgani!
16. Naj jo jejo kebri no stenice!

V Prelogovem primeru (Š 5443) je besedilo 5.—8. kit. nekoliko drugačno:

5. Te mo tekli v deveto deželo.
6. Tam mo najšli gizdavo deklico.
7. Pisala je žoltim zlatim perom,
8. žoltim perom, milima rokama.

12. in 13. kit. sta pri Prelogu na mestu 9. in 10. kit., opis dekleta pa je podan v obliki vprašanj in odgovorov:

11. Njoj na glavi pantelni plehtajo.
12. Kaj na nadrah? Iglice žvinglajo.
13. Kaj na rokah? Prstani leskečejo.
14. Kaj na nogah? Šolnjeci brnijo.
15. Kaj na hrbti? Suknjica šomoče.

S tem se Prelogov primer konča.

Küharjeva varianta se do nadrobnosti ujema z beltinsko, le da ima tik pred 12. kit. beltinske variante vrinjeno besedilo 14. kit. Prelogove. Namesto beltinske 15. in 16. kit. ima Küharjeva varianta dve drugi, ki nekako ne spadata prav zraven:

16. Sneha nam je na senje odišla.
17. Tam bo küpla sedem lakti platna.

Kimovčeva varianta vsebuje zapovrstjo 1., 4.—7., 12.—14., 11. in 10. kit. Prelogove variante, na koncu pa še 12. kit. Küharjeve.

Dravčeva varianta iz Beltinec (št. 64/145) obsega le 1.—3., 6.—8., 12.—15. kit. zgoraj navedene beltinske, z manjšo spremembo v besedilu (nam. *kurve sin bradati* ima *star si i bradati*). Dravčeva varianta iz Žižkov je daljša, sestavljena iz 1.—3., 5.—7., 9., 11., 12.—14. in 16. kit. navedene beltinske variante, pa še 14. kit. Prelogove in na koncu ima štiri verze, ki jo vežejo s Küharjevo var.:

TABELA I

	3. Podzemelj, Bela krajina	4. Donje Zagorje (hrv.)	5. Đelekovec v Podravini (hrv.)
	Rasti, rasti, trava deteljina, žela bo te dekle gizdava. Kaj našela, to pred konjce dala: »Jejte, jejte, mojga bratca konjci, zdaj pojdete na daljne pote: čez tri gore, gore so visoke, da ne more ptica preleteti; čez tri vode, vode so globoke, da ne more riba preplavati!	Kolo, kolo, lepo ogradeno, vu tom koli deteljina rasla, nju je žela divojčica lepa zlatem srpom, belimi rokami. Kaj našela, se pred konjič^a dela. »Ječte, ječte, moga braca konjič, sutra boste dalko maširali, čez tri vođe, vode so globoke. Čez tri moste, mosti su preslabi, da ne moru slamke predržati, kam bi mogel konjič preigrati, a kaj viže na njih prejahati. Čez tri polja, polja su široka, da se ne m'ru plugom preplužiti, ne da bi je konjič prejahati. Čez tri gore, gore su visoke, da ih ne m'ru tiči preleteti, ne da bi je konjič prejahati. Tam najdete mladoga junaka i najdete gizdavu divojku. Na ruku je prsten pozlaćeni, u junaka srce zadržuje, pod junakom konjič zahrzuje, kad divojka očmi namiguje.	Lepe moje livade zelene, zakaj ste mi zelene polegale? Sinoč su se tri jeleni pasli, samum zorjum tri divojke našli. One mele srpe za pojasom, one žele sakojačku travu, ponajviše žote deteline. Kaj našele, se pred kojne dele: »Pijte, ječte, mojga braca kojni, zutra pemo dalko predaleko, predaleko čez Kosovo pole. Bomo vidli divojkine dvore, de divojka s perom dvore zmeće. Na glavi ji venčec poprjava, za divojkom junak potancava, vu junaku srce zaigralo.

14. Sneha nam je na senje odišla.
15. Tan de küpla seden lakti v ritko.
16. Nesli buodo sen dvanajstin šveljam.
17. Šivale do lače no robače.

Vse druge variante so krajše, morebitne spremembe besedila pa gredo največ na račun teženj po ugladitvi »robatosti«.

V opombi k svoji beltinski varianti je Dravec pesem imenoval »lepa stara romanca o Markovi snubitvi daleč iz domačega kraja«.⁸ Pesem vsebuje resda nekaj značilnosti pripovednih pesmi, vendar bi jo zaradi njih težko imenovali že kar »romanco«. Tudi nimamo nobenih znamenj ali celo dokazov, da bi bila odlomek večje pripovedne pesmi. Prej nasprotno, saj poznamo več vsebinsko sorodnih pesmi, pa nobena ni izrazito pripovedna. Vraz sam je zapisal v Ilovcih in na Murskem polju dve varianti. Obe (§ 5441 in 5442) se do malega ujemata s Prelogovo, le začetne tri vrstice manjkajo in pa Markov pogovor s dekletovo materjo.⁹ Da to ni le okrnjena varianta pesmi »Marko skače«, dokazuje primer iz Podzemlja v Beli krajini (§ 5440), v katerem se je prejšnji obrobni motiv (gl. 4.—6. kit. beltinske var.) razrastel čez vse besedilo: glavna vsebina je zdaj dekle, ki žanje deteljo za bratove konje, namenjeno na daljno pot.¹⁰

Primer v Beli krajini ni osamljen, saj je skoraj enako pesem zapisal J. Barle v Krivoglavicah pri Metliki (§ 5439) in celo besedilo črnomaljskega kola ni dosti drugačno.¹¹

⁸ Dravec, str. 337.

⁹ § 5441: 1. Pite, jejte, mojga bratca konji,
2. te mo cveli v deveto deželo,
3. tam mo najšli mojo drago ljubo.
4. Zlatim srpom detelo je žela,
5. kaj našela, vse konjičom dala.
6. Kaj na glavi? Pantelni plehtajo.
7. Kaj na nadrah? Iglice žvingljajo.
8. Kaj na rokah? Prstani leskečejo.
9. Kaj na nogah? Šolnjeci brnijo.
10. Kaj na hrbti? Suknjica šomoče.

¹⁰ § 5440: Rasti, rasti, trava deteljina,
žela bo te dekle gizdava,
kaj našela, to pred konjce dala:
»Jejte, jejte, mojga bratca konjci,
zdaj pojdete na daljne pote:
Čez tri gore, gore so visoke,
da ne more ptica preleteti;
čez tri vode, vode so globoke,
da ne more riba preplavati.«

¹¹ Gl. v arhivu GNI M 122/24.245-1 d:
1. Aj, zelena je vsa gora, zelena je,
aj, zelena je.
2. Aj, notri raste trava detelina,
aj, notri raste.
3. Aj, žela jo je premlada devojka,
aj, žela jo je.

Strekelj, ki je v svoji zbirki upošteval tudi hrvaške kajkavske variante slovenskih pesmi, ima prav za to pesem tri zanimive primere: iz Zamladinca in Vrbovca (okraj Križevci; Š 5444 in 5446) ter iz neznanega kraja v Hrvaškem Zagorju (Š 5445). Vrbovska se zdi najpopolnejša. Besedilo se namreč štrikrat ponovi, le v predzadnjih dveh verzih je sprememba.¹² Začetek pa je povsod tak kot v belokranjski varianti iz Podzemlja (Š 5440). Več variant je tudi v zbirki V. Žganca, Narodne popijevke Hrvatskog Zagorja. Tekstovi. Zagreb 1952. Tako npr. iz Bikovca pri Vinici v varaždinskem okraju (št. 292 a), iz Lovrenčana pri Zlataru v okolici Krapine (št. 292 f), iz Nedeljanca pri Vidovcu v varaždinskem okraju (št. 296), iz Borkovca pri Zlataru (št. 393), iz Hrašćine-Jareka v okolici Krapine (št. 547) in iz Pljuske v okolici Krapine (št. 283 d/I). Pri vseh se besedilo začne s »travo deteljino«, le varianta iz Pljuske ima na začetku verze, ki spadajo k pesmi o slabem plačilu za zvesto službo, ki je znana tudi

4. Aj, zlatim srpom, belimi rokami,
aj, zlatim srpom.
5. Aj, nesla jo je svojga bratca konjcem,
aj, nesla jo je.
6. »Le pijte, jejte, mojga bratca konjci,
aj, pijte, jejte!
7. Ker jutri boste daleč putovali,
aj, jutri boste!
8. Aj, čez te gore, gore so visoke,
aj, čez te gore.
9. Aj, čez te vode, vode so globoke,
aj, čez te vode.

Prim. tudi Š 5201 I in II. Prvo je zapisal L. Kuba, drugo pa domačinka J. Schweigerjeva za I. Navratila. Pri Kubi je 1. verz drugačen: *O, Jeleno, vsa gora zelena...* Po Maroltu (Tri obredja iz Bele krajine, Ljubljana, 1936/70) so pevke-domačinke trdile, da je to pomota, vendar najdemo začetek z »Jeleno« tudi v nekaterih hrvaških, vsebinsko sorodnih pesmih, npr. Š 5445.

- ¹² ... Čes tri pola, pola su široka,
da je nemre z očmi pregledati,
ne da bi je konji prejahali!
- ... Čes tri gore, gore su visoke,
da je nemre ftica preleteti,
ne da bi je konji prejahali!
- ... Čes tri moste, mosti su široki,
ka je nemre kolo preigrati,
ne da bi je konji prejahali!
- ... Čes tri vode, vode so globoke,
ka je nemre riba preplivati,
ne da bi je konji prejahali!

Tak način oblikovanja besedila je v ljudskem izročilu zelo pogost in ga najdemo v raznih vrstah pesmi, npr. v ljubezenskih (gl. Š 1154–1157 Pri ljubem je najbolje, Š 1158–1183 Pri kom je prava ljubezen), v mrljiških (gl. Š 6292–6293 Jaz grem slovo jemat, 6295 Prijatelja ni, da bi šel z menoj), v nabožnih-rožnovenskih (gl. Š 6487–6490 Cel svet se je tresel, ko je Jezus križ nesel) idr.

pri nas v Beli krajini in na vzhodnem Štajerskem (gl. § 871—873 in kajkavske § 874—876). V zbirki »Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline« (Zagreb 1962) navaja V. Žganec zanimiv primer iz Đelekovca (št. 98), ki se razodene kot varianta prej naštetih šele, če jo primerjamo z zapisi iz starejše Žgančeve zbirke »Hrvatske narodne pješke kajkavske« (Zagreb 1950, št. 100 in variante, navedene v opombi na str. 372—374). Končno velja omeniti še varianto, ki sta jo v Jakopovcu v okolici Varaždina dobila I. Ivančan in Z. Lovrenčević in j oobjavila v knjigi »Narodni plesovi Hrvatske 3. Bilogora« (Zagreb 1969, str. 16 sl.).

Vsi navedeni primeri, slovenski kakor hrvaški, tvorijo v resnici veliko pesemsko družino, vendar so vsak zase toliko samosvoje oblikovani, da je pri mnogih mogoče ugotoviti sorodnost šele takrat, če poznamo vezne člene. Morda se bo to najbolje pokazalo, če postavimo vštiric pet značilnih primerov: 1. Prelogovo varianto (§ 5443), 2. Vrazovo iz Ilovec (§ 5441), 3. belokranjsko iz Podzemlja (§ 5440), 4. hrvaško zagorsko (Žganec, Kajk., str. 373) in 5. hrvaško podravsko (Žganec, Kopr., št. 89). Pokaže se, da je bistveni del besedila povsod enak, pri nekaterih variantah sicer malo razširjen, da pa so začetki in konci različni. Nekateri nebistveni verzi, ki se pojavljajo v več variantah, so nekakšna povezava. (Glej tabelo I.)

Sorodnosti pesmi kajpak ne gre iskati samo v vsebini besedila, marveč tudi v obliki, se pravi v metroritmičnem obrazcu verza in v zgradbi kitice. Oboje je v obravnavani pesmi še posebno zanimivo. Saj spada pesem med redke slovenske primere, ki so zloženi v t. im. »junaškem desetercu«, trohejskem obrazcu s premorom po četrtem zlogu (4/6: — v — v / — v — v — v). Od nekaj desettisoč zapisov v arhivu GNI je komaj dobrih 50 v tem obrazcu, pa še med njimi so mnogi le variante večkrat zapisanih ali posnetih pesmi, tako da je resnično število primerov v »junaškem desetercu« pri nas še manjše. Povečini izhajajo iz krajev na obmejnem slovensko-hrvaškem ozemlju, torej iz Bele krajine, s Štajerskega in Prekmurja, drugod so izjeme in še tiste nimajo vselej podobe pravih ljudskih pesmi. Primeri, ki spadajo po vsebini v isto pesemsko skupino kot »Marko skače«, so tudi v desetercu 4/6. Besedilo črnomaljskega kola v tem pogledu ni izjema, saj refrenskega zloga *aj* na začetku vsakega verza ne štejemo v metrični obrazec, 1. verz, ki je edini drugačen, pa najbrž sploh nima več prvotne podobe.¹³

Tekstovna in melodična kitica se v ljudski pesmi ne ujemata vedno. Ponekod je besedilo daljše in se mu mora melodija prilagoditi s ponavljanjem posameznih fraz, drugod se besedilo prilagaja melodiji

¹³ Črnomaljke so sicer vedno trdile, da je začetek kola samo tako pravičen (gl. Marolt, Tri obredja iz Bele krajine, str. 70) in da se je Kuba zmotil, ko je zapisal *O Jeleno, vsa gora zelena* (§ 5201/I), vendar se podobno začne tudi varianta iz hrvaškega Zagorja *Oj Jeleno, jabuka zelena!* (gl. § 5445 in Žganec, Kajk., str. 374) in le tak verz je zares v desetercu kot drugo besedilo, ne pa sedanji začetek.

s ponavljanjem verzov. Seveda pa ponovitve ne pomenijo povsod le medsebojne prilagoditve besedila in melodije; to velja bolj v primerih, ko pevci opustijo prvotno melodijo in besedilo podložijo drugi ali pa znano melodijo uporabijo za novo besedilo. Sicer pa je ponavljanje verzov (v celoti ali samo posameznih delov) bistveni oblikovni element ljudske pesmi in ima svoje zakonitosti. Tako je tudi v pesmi »Marko skače«: vsak verz besedila se s ponavljanji in z dodatkom refrena izoblikuje v kitico:

1. Marko skače po zelenoj trati:
Marko skače, Marko skače
po zelenoj trati,
m haj, ha ja jaj,
po zelenonj trati.
2. V rokaj nosi seden žuti zlati:
V rokaj nosi, v rokaj nosi
seden žuti zlati,
m haj, ha ja jaj,
seden žuti zlati. Itd.

Vraz je v svoji zbirki »Narodne pesni ilirske« besedilo podal v taki obliki in Kühar tudi, Štreklju pa se je zdelo dovolj, da v opombi pod črto opozori, kako se besedilo oblikuje za petje, zlasti ker pri drugih variantah ni imel podatkov glede načina petja.

Žganec podaja v svoji zagorski zbirki pri besedilu vsake pesmi vzorec péte kitice, ker ima melodije ločene od besedila. Besedila ima razvrščena po metričnih obrazcih in v skupini osmercev (str. 164 do 293) jih je vse polno, ki imajo péto kitico tako oblikovano, kot je v pesmi »Marko skače«, le da je namesto refrena ponekod del besedila. Prav péta kitica je Žganca premotila, da je tudi te primere štel med osmerce, čeprav je obrazec očitno »junaški deseterec« 4/6. Med zapisi v arhivu GNI ima najmanj polovica vseh »junaških desetercev« tako obliko kitice. Med slovenskimi pesmimi, ki sestavljajo skupino okrog »Marka«, je črnomaljsko kolo menda edina izjema (za druge belokranjske nimamo podatkov), med hrvaškimi pa je tudi komaj katera drugačna.¹⁴ Pesem »Marko skače« torej tudi z vidika metričnega obzora in oblike kitic ni nekaj posebnega, marveč se pridružuje svojim vsebinskim sorodnicam.

V ljudskem izročilu se ista pesem lahko poje na več melodij ali pa rabi ena melodija za različna besedila. Seveda so tudi primeri, da ima neka pesem svojo melodijo. Taka se zdi na prvi pogled pesem »Marko skače« s svojimi slovenskimi variantami.

¹⁴ Zanimivo bi bilo raziskati, kako je v tem pogledu z junaskim desetercem pri drugih južnoslovanskih narodih. Vendar bi to preseglo okvir zastavljene teme.

Melodija se pojavi prvič pri Kocijančiču. V Vrazovi zapuščini (snopič XIX. 46, ms. 481 v NUK) je Prelogovemu besedilu sicer pripisan notni zapis, vendar očitno ne spada k tej pesmi, saj ji metrično ne ustreza in tudi sicer učinkuje le kot bežna skica nekega melodičnega zapisa. Za Vrazovi varianti iz Ilovec in z Murskega polja (Š 5441 in 5442) ima melodijo Fr. Kuhač (Južno-slovjenske narodne popievke, III. Zagreb 1880, št. 907). Potem se pojavi spet pri Kimovcu, Grumu, ima jo Dravec in pa posnetki v arhivu GNI so vsi z melodijami. Grumova varianta iz Adrijanec je neprepričljiva. Objavil jo je v priredbi za ženski in mešani zbor in ima pod isto melodjo še dve drugačni besedili. Vse kaže, da je melodijo pesmi »Marko skače« prilagodil potrebam priredbe, ali pa mu jo je pel nezanesljiv pevec, ki je pomešal več pesmi skupaj. Nekoliko samosvoja je tudi Kocijančičeva varianta. Kdo ve, če je ni enako prilagodil venčku, v katerega jo je vpletel. Navsezadnje niti Grum niti Kocijančič nista imela namena podajati znanstveno neoporečnega gradiva, marveč sta izdala pesmarico za vsakdanjo rabo. Tudi med posnetki iz arhiva GNI se dobi kakšen, ki je pač samo priča, da pevec pesem pozna, je pa negotov tako v melodiji kot v besedilu. Takih primerov seveda ne moremo resno upoštevati. Zanimivo je, da se melodija, ki jo je objavil C. Pregelj v svoji šolski pesmarici (gl. spredaj), ujema z Dravčevo varianto iz Žižkov, ne pa s katero prej objavljenih.

Primerjava doslej zbranih melodij kaže, da ima pesem »Marko skače« v Prekmurju in Porabju bistveno enako melodijo, ki pa nastopa v velikem številu variant. Ne samo da se spreminja od vasi do vasi, marveč jo tudi v isti vasi ne pojo vsi enako; nasprotno se lahko ujemajo primeri iz oddaljenih krajev. (Glej tabelo II).

Od hrvaških primerov tega pesemskega tipa se ujema s slovenskimi zagorska varianta iz Bikovca (št. 212 a v Žgančevi zagorski zbirki), dokaj blizu je še varianta iz Lovrenčana (št. 292 f), druge pa ubirajo melodično svojo pot. Zdelo bi se torej, da se sorodnost slovenskih in hrvaških variant konča pri besedilu. Vendar ni tako. Treba je samo pogledati v Žgančevo zagorsko zbirko in analizirati pesmi v »junaškem desetercu« in v taki obliki kitice, kot jo ima »Marko skače«. Nenadoma se začne odkrivati, da so si te pesmi po vsebini tuje, po napevu pa sorodne, če že ne melodično, vsaj po zgradbi. Nekaj zgledov je zbranih v tabeli III, kjer sta navedeni najprej dve varianti obravnavane pesmi, nato pa variante vsebinsko drugačnih.

Glede rabe pesmi »Marko skače« ni pri Vrazu nobenih podatkov, enako ne pri Kuhaču in drugih zgodnejših zapisovalcih. Šele Dravec pove, da je pesem na Dólskem nekakšna himna in ugovarja Maroltu, da bi bilo to »svatbeno kolo« (gl. uvod tega sestavka, str. 102). Strekelj je besedilo pesmi uvrstil med svatovske, verjetno zato, ker je v besedilu omenjena svatba; dal jo je med pesmi, ki jih pojo svatje, ko vodijo nevesto na ženinov dom. Za hrvaške variante iz Zagorja ni pri Žgancu nobene navedbe o rabi, le št. 292 a je označena kot plesna. V koprivniški zbirki, ki je urejena po vsebini in ima na za-

četku pesmi ob raznih običajih, je med svatovskimi tudi varianta naše pesmi. Uvrščena je med pesmi, ki jih zapoje svatje, ko pridejo po nevesto (gl. Žganec, Kopr., 61.sl.). Ob enaki priložnosti se poje varianta iz Jakopovca (gl. Ivančan-Lovrenčević, str. 16). Mogoče je

TABELA II

Flavci; Mursko polje
(Kuhac, št. 907)

Pite, je-te, pite, jete, mojga bratca konji, hm hm ja ja, mojga bratca konji.

Žižki, Lipa
(Dravec, št. 65/134)

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, hm haj hajajaj, po zelenoj trati.

♩=104

Beltinci (M 20.120)

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, m haj hajajaj, po zelenoj trati.

♩=100

Šalovci (M 22.014)

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, aj aj ajajaj po zelenoj trati

♩=110

Pol. Senik (Porabje)

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, aj aj ajajaj, po zelenoj trati.

♩=96

Slovenska ves

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, m ha jaj, po zelenoj trati.

♩=108

Olkovci

Marko skače, Marko skače po zeleno trati, m haj hajajaj, po ze-le-no trati.

♩=100

Sakalovci

Marko skače, Marko skače, po zelenoj trati, m haj hajajaj, po zelenoj trati.

♩=116

Števanovci

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, aj aj ajajaj po zelenoj trati.

♩=114

Sor. Senik

Marko skače, Marko skače po zelenoj trati, m a ajajaj, po zelenoj trati.

bila tudi slovenska pesem nekdanj svatovska, čeprav jo zdaj v Prekmurju in Porabju pojo kot plesno. Maroltova oznaka »sватbeno kolo« se nanaša pač na obliko plesa: plesalci so razvrščeni v krog in se držijo za roke kot pri južnoslovanskem kolu. Kajpak plesa zaradi tega še ni mogoče imenovati kar *kolo*. Dravec ima prav, ko trdi, da v Prekmurju *kola* ne poznajo. Moti pa se, ko misli, da so »neke vrste ples, ki ga izvaja folklorna skupina iz Beltinec na festivalih«, »na osnovi takega napačnega razumevanja (besedila) stilizirali po drugi svetovni vojni« (gl. str. 338 njegove knjige). Beltinska skupina

TABELA III

$\text{♩} = 80$ Bikovec (Žganeč, Zag., 292 a)

Pole-gala, pole-gala trava de-te-li-na, o-jaj o-jaja, trava de-te-li-na.

$\text{♩} = 70$ Lovrečan (Žganeč, Zag., 292 f)

Rasla trava, rasla trava, trava de-te-li-na, rasla tra-va, trava de-te-li-na.

$\text{♩} = 76$ Petrijaneč (Žganeč, Zag., 292 b)

Žena muža, žena muža po strnišči pasla, haj-haj driti daj, po strnišči pas-la.

$\text{♩} = 54$ Bikovec (Žganeč, Zag., 294)

Tambur bi je, tambur bi je da-le-ko se ču-je, ha-jaj, tambur bi je da-le-ko se ču-je.

$\text{♩} = 58$ Ključ (Žganeč, Zag., 298 b)

Kupil Miko, kupil Miko konjca za dje-vojko, oj aj kupil Miko konjca za djevoj-ku.

$\text{♩} = 74$ Javorje (Žganeč, Zag., 302)

Kaj se ono, kaj se ono i-za go-re vi-je? Kaj se ono, kaj se ono i-za gore vi-(je?)

$\text{♩} = 80$ Ljubeštica (Žganeč, Zag., 344)

Jager hodi, jager hodi po ze-le-nom lu-gu, m hm, oj oj, po ze-le-nom lu-gu.

Štajersko (Kuhac, št. 833)

Je sil'čerka, je sil'čerka platno na-mo-či-la? Je sil'čer-ka platno namo-či-la?

je s tem plesom nastopila že na folklornem festivalu v Mariboru leta 1939. Ples tudi ni kaj posebnega, marveč varianta tistega, ki ga drugod po Sloveniji imenujemo navadno *pouštrtanc* in je na svatbah nepogrešljiv, čeprav ni obredni svatovski ples. Pri njem gre za izbiranje soplesalca: tačas, ko plesalci pojo pesem, hodijo z menjalnimi koraki po krogu v levo, eden sredi kroga pa z robčkom v roki izbira soplesalca; ko najde pravega, se poljubita in zaplešeta polko. Če so torej godci rekli Dravcu, da igrajo to pesem »često kot polko in kot tako jo tudi plešejo«, se to lepo ujema s podatki, ki so jih dobili sodelavci GNI. V Porabju plešejo na melodijo te pesmi dvokoračno polko ali pa figurirani ples s ploskanjem, ki ga drugod po Sloveniji poznajo tudi kot *šotiš*.⁴⁵

Sicer pa pesem »Marko skače« ni edina plesna med primeri v »junaškem desetercu«. Že za varianto iz Bikovca (št. 292 a) je Žganec napisal pod melodijo potek plesa. Iz njegove pisave je videti, da gre za ples s ploskanjem. Varianta iz Črnomlja je celo obredni ples, ki ga plešejo le enkrat v letu, na velikonočni ponedeljek. Belokranjska pesem »Igraj kolo«, ki spada enako med »junaške deseterce« in je po strukturi oddaljena sorodnica pesmi »Marko skače«, se poje pri plesu, ki je varianta *pouštrtanca*, znana po vsem panonskem območju Jugoslavije.

Iz vsega povedanega se nam ponuja tale izsledek: Pesem »Marko skače« je po vsebini prekmursko-porabska varianta pesemskega tipa, razširjenega po vsem slovensko-hrvaškem mejnem kajkavskem ozemlju od Bele krajine prek Hrvaškega Zagorja in Podravine do Štajerskega, Prekmurja in Porabja. Po metroritmičnem obrazcu zastopa sicer na Slovenskem nenavadni »junaški deseterec« 4/6, oblikovan v kitični tip MNRN, pri katerem je M ponovitev prvih štirih zlogov deseterca (*Marko skače, Marko skače*), N pa zajema preostalih šest zlogov (*po zelenoj trati*). Temu ustreza (vsaj ponavadi) tudi zgradba melodične kitice A (= aa)BCB, z večjimi ali manjšimi odmiki. S tako zgradbo tekstovne in melodične kitice se pesem enako uvršča med oblikovno sorodne (čeprav tekstovno lahko tuje) deseterske pesmi navedenega hrvaško-slovenskega območja. Tudi po funkciji je enaka eni skupini teh pesmi: pojo jo kot plesno pesem. Da bi bila na Slovenskem kdaj svatovska kot nekatere njene hrvaške tekstovne variante, lahko samo domnevamo, čeprav je podobnost pesemskega izročila na mejnih območjih ponavadi posledica medsebojnih, interetičnih vplivov, pa je sorodnost slovensko-hrvaškega izročila v tem primeru najbrž odsev starejše skupine ljudske kulture.

⁴⁵ Med natiskom tega prispevka je nanovo prišel v evidenco izvirnik Küharjevega zapisa iz Bratonec (hrani ga V. Novak, kopija je v arhivu GNI), pri katerem je opomba: »Na to pesn so inda radi plésali niksi jáko řitar (= hiter) plés«. To še posebej dokazuje, da je »Marko skače« res plesna pesem.

SUMMARY

The song »Marko skače« (Mark is jumping) is one of the best known folk songs from Prekmurje. Interesting in text, melody and function, it requires exploration especially because experts hold different opinions on it.

The oldest written text dates from the 1830's from the surrounding of Radgona in Styria, and was published by Vraz in 1839. It was first written down in Prekmurje by Št. Kūhar in 1913 or a little earlier. The majority of later manuscripts or recordings date from the period after the Second World War. Most of them come from a part of Prekmurje called Dolinsko, and some from Goričko. Recently the ethnomusicological institute also recorded a large number of variations in Raabland (the Slovene minority in Hungary).

The text has not greatly changed in the 140 years from the first written copy to today. Because of several narrative features and introductory verses, which do not exist in any other Slovene songs, there are opinions that this is the song of an old romance. However it is not possible to assert this as there is a series of songs similar in content, of which none is markedly narrative. The author quotes such examples from Bela Krajina, Styria, Zagorje and Podravina in Croatia. A comparison with more characteristic examples (table I) shows that the song »Marko skače« belongs to a larger group of Slovene-Croatian songs, of which individual examples are rather freely formed, however they are united not only by a common nucleus but also by a series of secondary motifs and textual elements.

The similarity is also evident in the metrical pattern which is that of a trochaic decasyllable with a caesura after the 4th syllable (4/6), known from Serbo-Croatian folk poetry as the »heroic decasyllable«. One of the characteristic features of songs of this type is the special form of the strophe of the text, which belongs to the MNRN type. M is a double repetition of the first syllables of the decasyllable, while N constitutes the remaining six. The form of melostrophe which is usually A (= aa) BCB with greater or lesser deviations also corresponds to this scheme. Some Croatian folk songs correspond melodically with the Slovene variants of this group (table II). However, melodically and formally similar songs are to be found among those Croatian songs which are completely different, with regard to their contents, but are composed in the same metrical pattern (table III).

Several Croatian variants are sung as wedding songs (only one is a dance). There are no data about such a use of the Slovene »Marko skače«, but it is known in Prekmurje and Raabland as a dance song. In some places a variant for choosing a partner is danced to the melody of this song, while elsewhere it is danced as a polka or as a variant with clapping (cf. pouštrtanc and šotiš from other Slovene regions). Several other songs with a similar textual and musical structure also belong to the dance songs of Slovenia and Croatia.

We can describe the song »Marko skače« as a special variant of the song type of Prekmurje and Raabland which is distributed over the whole Slovene-Croatian border territory, from Bela Krajina, across Zagorje and Podravina to Styria, Prekmurje and Raabland. The similarity of the Slovene and Croatian variants in this case is probably not the consequence of mutual inter-ethnic influences, but rather a reflection of an older, common tradition of folk culture in this region.